

STIVEN PRESFILD
POSLEDNJA
AMAZONKA

Prevela
Tatjana Milosavljević

 Laguna

Naslov originala

Steven Pressfield

THE LAST OF AMAZONS

Copyright © 2002 by Steven Pressfield

Za Lesli

This translation published by arrangement with Doubleday,
an imprint of The Knopf Doubleday Publishing Group,
a division of Random House Inc.

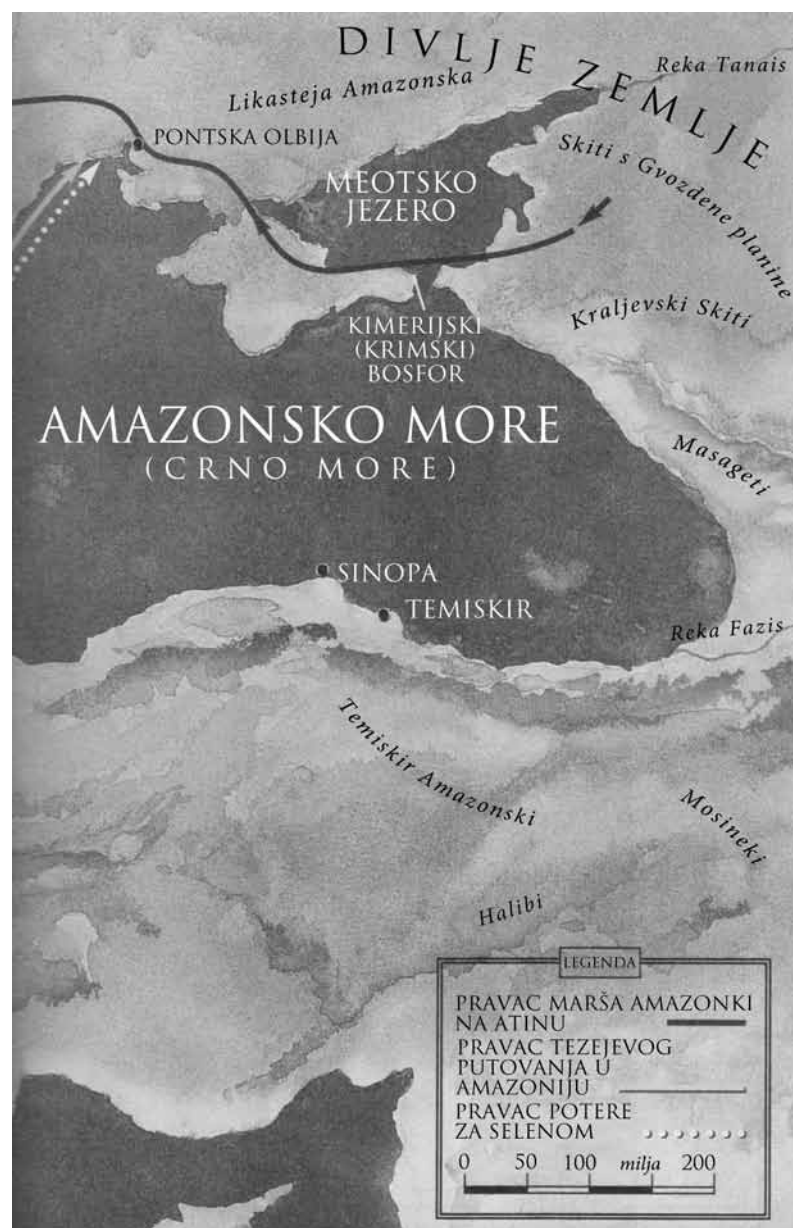
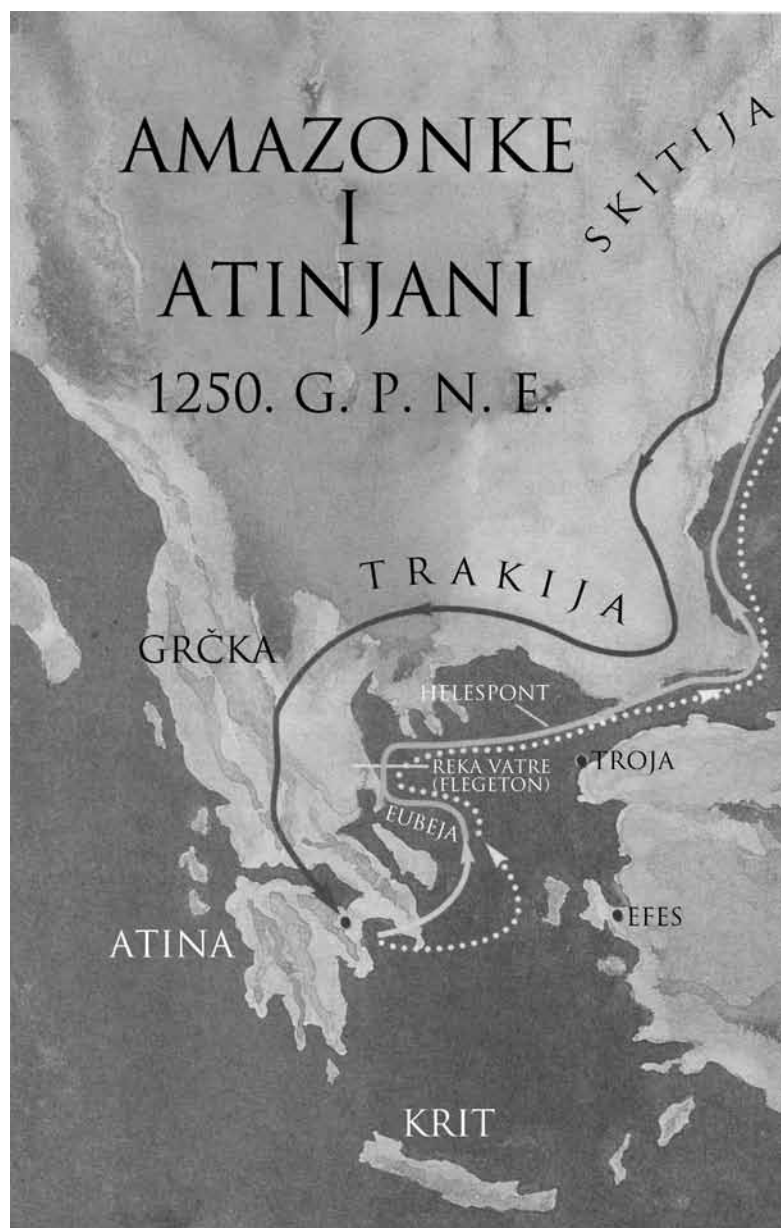
Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

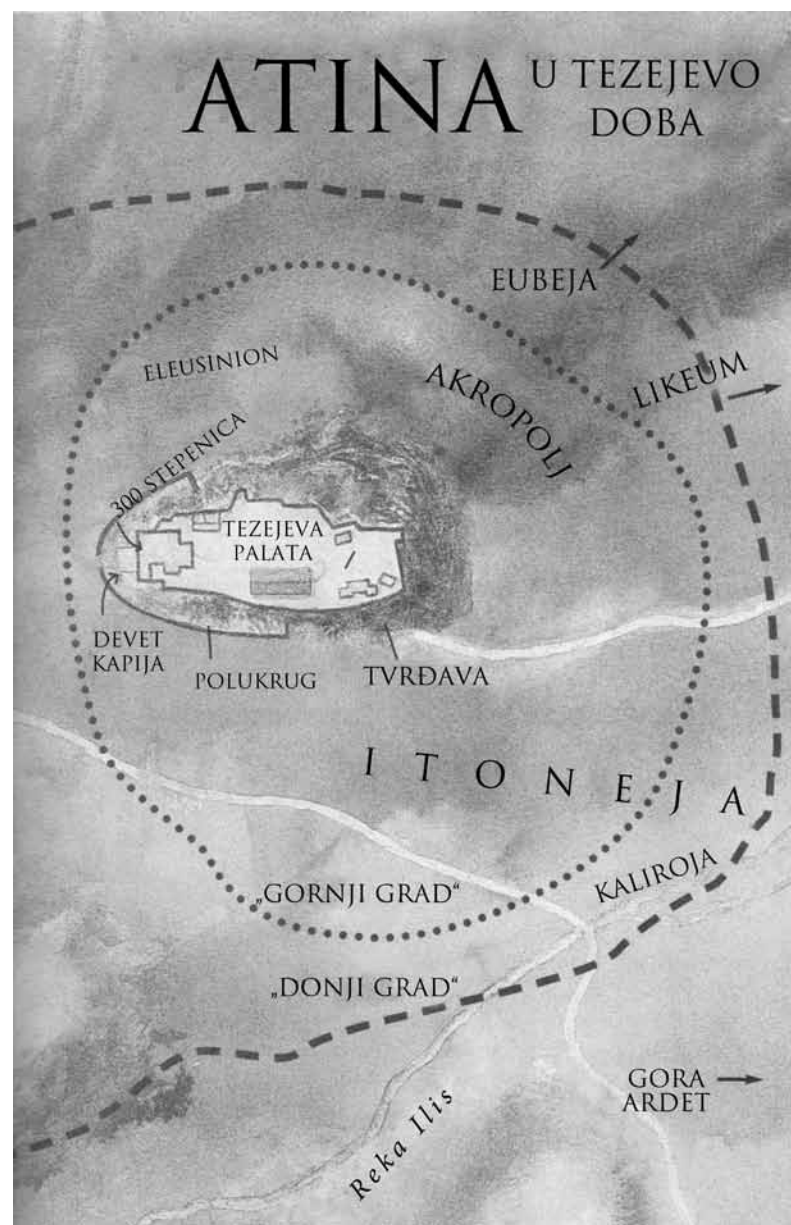
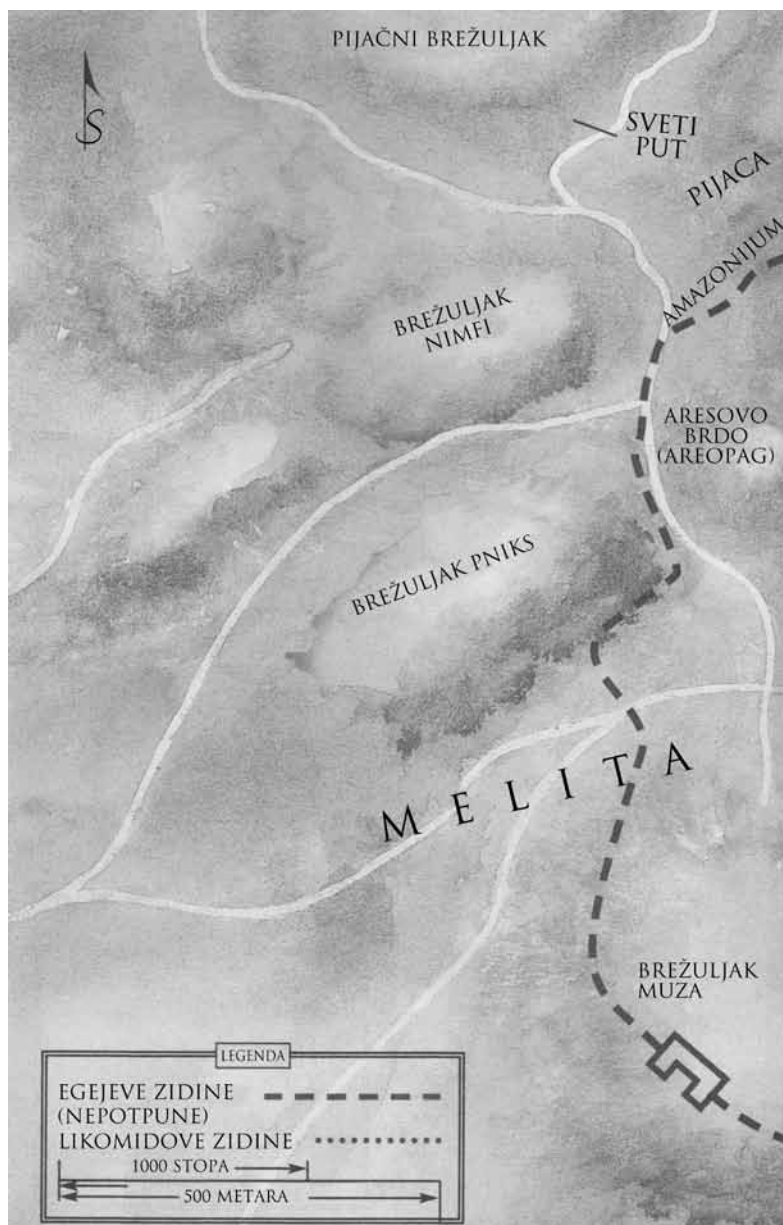
PRIJAM: *Nekad sam stigao ja u lozovitu frigijsku zemlju, videh tu mnoštvo junaka frigijskih s konjima brzim... i ja se brojah kô neki među njima saveznik bivši onoga dana kad su Amazonke muškare stigle.*

— Homer, *Ilijada*

Ovako je izgledao početak napada Amazonki na Atinu i, kako se čini, nije to bio nimalo malodušan ni ženskast poduhvat. Naime, nemoguće je da su se Amazonke utaborile u samom gradu i zapodenule bitku uza sam Pniks a da pre toga nisu osvojile okolnu zemlju te se tako neometano domogle grada. Izvesno je da su se utaborile tamo, što je moguće potvrditi imenima što ih tamošnja mesta još uvek nose, kao i grobovima i spomenicima onih koje padoše u bici... Jer, štaviše, rekoše nam i da su [brojne] Amazonke [koje su] poginule tamo sahranjene na mestu što se do dana današnjeg naziva Amazonijum.

— Plutarh, *Život Tezejev*

ΚΗJIGA PRVA

ΠΑΠΑ ΚΟΣΚΑ

Ukroćena Amazonka

Kad sam bila mala, imala sam dadilju koja je bila ukroćena Amazonka. Taj izraz, razume se, ne odgovara istini, jer se nijedna od njihovog soja ne može pripitomiti ništa uspješnije od orla ili vučice. Selena, međutim (tako se zvala, „Mesec“), bila je sa svojih devet godina odvedena iz svoje *skile* – reči za „odred ratnika“ i „porodicu“ iste su na jeziku Amazonki – i poslata da živi među prosvećenim svetom, u Sinopu na Crnom moru, tako da je upoznala život u naselju. Ipak, nije mogla da izdrži u toj skučenosti; kad joj je bilo dvanaest godina, ukrala je konja i oružje u pobegla u svoj zavičaj, Divlju zemlju. Kao odrasla ratnica, Selena se kod Trnovog brda borila protiv Trojanaca i Dardanaca, kod Halkedona protiv Ripejskih Skita, i kod Halusa protiv pedeset sinova Admetovih. Znala je grčki i služila kao pomoćnik starešinama i skoroteča, ali i bila jedan od zapovednika čuvenih konjanika-lukonoša, *hipotoksotai*. U Velikoj bici za Atinu, u kojoj su Tezej i njegovi saveznici iz Dvanaest država, posle višemesečnih borbi, konačno naterali vojsku žena na povlačenje, imala je čin starešine krila.

Selena je štit i oglav svog konja predala na prevoju između Parnisa i Kiterona, gde se još uvek mogu videti grobovi Amazonki, zajedno sa svojom ljubavnicom Eleuterom, „Slobodom“, koja je imala bezbroj rana na sebi i zarad čijeg se otkupa i oslobođanja Selena odrekla vlastite slobode. U službi mog oca nisu je nikad okivali ni zatvarali, držali su je samo za reč, i služila je časno, pazeći moju sestru Evropu i mene do sestrine četrnaeste (a moje jedanaeste) godine.

Vi najstarije od mojih kćeri, sećate se krvoprolića koje se u to vreme dogodilo. Svake godine pripovedam o tome, u veče svetkovine Boedromije, pod onim rogovima uperenim ka nebu što ih muškarci nazivaju amazonskim mesecom. Nijedno muško, ni otac ni brat, ni muž ni sin, ne sme čuti ovu povest sad niti ikad, nijedan njen delić, na to smo se sve zavetovale, čak i vi najmlađe, prinoseći krv svoju na žrtvu u Aresovom obredu gvožđa. Ponavljajte za mnom: zaklinjemo se da će ona koja se odrekne ovog zaveta nastradati od naše ruke.

Ustanite sada, deco moja. Vi najmlađe, podajte ruke starijim sestrama i pođite za mnom, Nanom Koskom, u dvorište. Tamo nas niko neće uznemiravati. Presavijte ogrtače i poslažite ih ukруг na zemlju. Veče je toplo. Posedajte jedne pored drugih, leđa naslonite na zid ili drvo. Tako. Načinimo telima polumesec što se zove *labris*, „dvoglava sekira“, a ja ću na njegovom vrhu izgovarati naš nauk. Slušajte dobro, kćeri moje. Urezujte u pamćenje svaku strofu što je izgovaram. Vi najstarije, što ste ovu povest, odrastajući, svake jeseni slušale, uzmite ovo sebi u dužnost: promenim li makar jednu rečenicu, smesta me prekorigte zbog toga, jer naš sveti nauk ne trpi legendu već samu i suštu istinu. A kad vreme dođe da ispričate ovu povest svojim kćerima, setite se ovog naređenja i prenesite im ova čuda neiskvarena, kô što sam ja vama.

Selena se bojala muškaraca. Vonjaju na slavlju, koje je ona nazivala *anedor*, „bez daha“ ili „bez duše“. Za Grke je govorila da su „progutali motku“, s namerom da time kaže kako prosto škripe koliko su kruti i užtogljeni. Pritom nije ograničavala taj prekor samo na muškarce već je isto govorila za moju majku i za žene s našeg imanja i cele Atike, čije ponašanje Selena nije razumela i pred čijim je svakodnevnim postupcima, kao što su cenkanje s trgovcima ili šibanje slugu, često obarala pogled; taj gest, koji sam često viđala i kod drugih Amazonki, nagoveštava nelagodu izazvanu prizorom što se pred njom odigrava i dostojanstvenu želju da mu ne doprinosi time što će biti njegov svesni očevidac.

Selena se plašila te osobine muškaraca, tog njihovog nehata. Onoga što im je dopuštalo da zgaze bubu i ne čuju njen krik, ili da zaseku plugom koru zemlje i ne osećte njen bol. Ipak, Selena i njen soj, kao i svi ostali divlji narodi, bili su kadri za užasnu surovost. Zevs nek je na pomoći muškarcu, ili ženi, koji im dopadnu šaka kad brane svoju čast ili oboje lica ratničkim bojama.

Amazonke veruju u mržnju. Posvećuju je Ati, Hekati i Crnoj Persefoni, isto kao i Aresu koga, kao i nimfa Harmonija, nazivaju svojim ocem. Artemida Efeska, zvana Nemilosrdna, kojoj se one klanjaju, širila je, kažu, najveću omrazu otkako je sveta i veka, pa čak i Harmonija, čije ime prosvećenim ljudima označava slogu, na njihovom jeziku označava zlobu. Amazonke veruju da majke mrze kćerke a kćerke majke, da more mrzi nebo a noć dan. Svet je sazdan od mržnje, koja je u njihovom rečniku obilje i božanska vlast. Ljubavnice se moraju mrzeti pre no što se smeju zamilovati i, do dana današnjeg, obred zbližavanja kroz koji mlade Amazonke prolaze u osmoj i dvanaestoj godini, kad ozvaničavaju svoje *trikonai*, zloglasne „trojne okove“, sastoji se od divljačke tuče prsa u prsa koju nazivaju *anitome*, „uvek i svugde“. Šutiranje, ujedanje, kopanje očiju, sve je dopušteno.

Starešine stanu ukrug oko devojaka koje se tuku, ne štedeći bičeve ako im se učini da neka od njih slabašno napada. Kad se sve okonča, tuča i sećanje na nju, veruju Amazonke, stvaraju tako neraskidive spone da ratnice povezane na taj način neće nikad napustiti jedna drugu.

Selena je redovno šamarala Evropu i mene. I nisu to bile nikakve ćuške udeljene iz milošte, već udarci što obaraju s nogu. Isto tako često nas je i mazila, pa su je mati naša i otac često grdili što pokazuje nežnost prema nama i onda kad to ne priliči, na primer u prisustvu sveštenika ili starešina. Spavala je u našim krevetima, ili mi u njenom, sve dok nismo napunile šest godina.

Štit i konjski oglav što ih je Seleni dala kao zalag svoje predaje beskrajno su opčinjavali moju sestru i mene. Ne želeći da ukalja obraz Seleni, otac ih nije izložio kao trofeje; štaviše, više puta joj je ponudio da joj ih vrati. Seleni ih nije htela uzeti. Naposljetku su završili u kovčegu na tavanu iznad očeve i majčine sobe. Evropa i ja smo ubrzo naučile kako da obijemo bravu; popele bismo se na tavan i ostale tamo celo poslepodne, zadubljene u miris i osećaj kojima su odisali ti predmeti. Divile smo se izradi oglava od volujske kože optočene slonovačom i elektrumom; na desnoj obrazini bio je prikazan grifon koji obara jelena, a na levoj mlad mesec, dok je đem bio od suvog zlata. Selenin štit bio je od medveđe kože, od onog najjačeg dela što ide preko lopatica, oblika polumeseca i tri sloja debeo, sastavljen lepkom od jelenjih žila i spolja obložen krznom crnog leoparda. Na ruci si ga osećao kao da nije teži od daira, zategnut na svom jasenovom okviru, zapanjujuće jak za nešto tako lagano.

Selena je vonjala. Mati joj je branila ulazak u svećane sobe u kući, zato što se taj njen vonj, tvrdila je mati, hvatao na svu odeću, na kosu, pa čak i na same zidove. „Zar ne osećate, deco? Zevsa mi, kakav smrad!“ Mati je umela i metlom da isteruje našu dadilju napolje, dok bismo se mi smejele kao lude. Što se Selene

pak tiče, gnušala se kuće i ulazila je u nju samo kad je nateraju, jednako rado kô što bi prosvećeno čeljade ušlo u grobnicu. U kući bi je izdavao sluh. Sećam se kako ju je otac, želeći da je kazni zbog nekog prestupa, pozvao pred svoj veliki sto za kojim je vodio poslove imanja. „Hada mu, Seleno, zašto me ne slušaš?“ Njeno ćutanje dovelo ga je do besa. Naposljetku je shvatio da ga čuje samo ukoliko joj se obraća napolju, na otvorenom. Na lepu reč reagovala je bolje nego na grubu, ali nikakve batine niti pretnje, nikakvi pokloni, ma kako dragoceni bili, nisu je mogli naterati da čini protivno svojoj volji.

Selena je bila tašta samo u jednom pogledu: u pogledu svoje kose, koja je bila crna kao gagat i tako raskošna da se gotovo činilo kao da nije od ovoga sveta. Nosila ju je kao konjsku grivu, na šta me je upravo i podsećala, i doterivala je, daleko od muških očiju, na sledeći način. Prvo bi je podelila popreko, od uva do uva, pravo preko potiljka, pa prebacila gornji deo napred. Konjski rep što bi ostao pozadi bivao je podeljen na četiri dela i učvršćen četirima srebrnim štipaljkama, po jednom za svaku od četiriju strana sveta. Potom su se ta četiri repa dizala s vrata i uvijala u neku vrstu široke vodoravne punde, onako kao što rade otmene gospođe u Kireni, a onda čvrsto privezivala za zatiljak uzicom od volujske kože zvanom *ksela*, „konopac za veš“, koja se četiri puta obmotavala oko glave. Ksela je oružje, garota. Krajevi su joj od jelenjeg roga i na sebi ima izgraviranu Aresovu borbenu sekiru. Kad se kosa na zatiljku sredi, onaj prednji deo, što je dotle bio prebačen napred, zabaci se unazad; polovina te kose zakači se na samom potiljku i visi odatle kao konjski rep, dok se druga polovina upliće među ona četiri dela. Ova frizura, bilo da je ostavljena takva ili dopunjena frigijskom kapom od jelenje kože, bila je u isto vreme čarobno lepa i zastrašujuća, pošto je s tom bujnom kosom vlasnica bila za pola glave viša, ali je predstavljala i svojevrsan šlem koji je mogao ublažiti pad

ili udarac. Najgore batine što smo ih Evropa i ja ikad dobile od majke snašle su nas kad nas je uhvatila da pokušavamo da se očeshljamo na isti takav način.

Seleni je ušlo u naviku da svake jeseni, negde oko godišnjice Velike bitke za Atinu, pod okriljem noći „pozajmi“ džilite* i bojnog konja iz očeve štale i uputi se u brda, zadržavajući se u bekstvu i po petnaest dana. Kad je prvi put tako pobegla, otac je poslao potere i ponudio nagradu za njeno hvatanje. Ipak, postalo je jasno da nijedan jahač nije kadar da je stigne ili da se suoči s njenim gnevom ako nekim slučajem i uspe, te da će se Selena, ako je ostave na miru, naposletku sama vratiti, onda kad se zasiti svih iskušenja ili čuda kroz koja prođe, i mirno nastaviti da odslužuje svoju, da tako kažem, robiju, narednih dvanaest meseci. Uprkos Evropinom i mom krajnje žalostivom preklinjanju, naša dadilja nije nam nikad ispričala ni reč o svojim pustolovinama, osim što je pevala o njima, pesme čije su strofe isprva zvučale kao besmislice, ali bi se njihova mudrost docnije rečito iskazala. Otac je, premda ih nije odobravao, trpeo ove njene odlaske na jahanje, kako smo ih na imanju nazivali. Naposletku je čak počeo i da se šali u vezi s njima, pitajući Selenu kad ove godine namerava da pobegne iz zatvora da bi mogao da smisli nešto unapred i unajmi nekog ko će paziti decu umesto nje. Sama Selena pak nije umela da predvidi kad će tačno odmagliti. Otišla bi kad bi joj dunulo.

Momci na imanju zvali su Selenu „Besprsa“ – u svom neznanju, verovali su da je to značenje reči *A-mazos* – premda nikad u lice. Zapravo, reč Amazonka potiče od kimerijskog *Uma Ziona*,

* Budući da je ovo oružje kroz istoriju bilo karakteristično za narode Azije i Bliskog istoka, dok ga zapadna vojna istorija praktično i ne poznaje, bolji izraz od ovog (nastao je od arapske reči *džerid*) nemamo. Reč je o kratkom, najviše 1,5 m dugom koplju, obično od mekog drveta i s perjem na zadnjem delu, tako da podseća na veliku strelu. (Prim. prev.)

„Kćeri konja“, što je bio pogrdan naziv. Kimerijcima (koji su tek nedavno postali vični jahanju) bilo je stalo samo da uvrede svoje rivalke u stepi. Amazonke su na to gledale s prezrenjem. Nikad sebe nisu nazivale tim imenom; Selena ga je upotrebljavala samo u razgovoru s Grcima, a i onda preko volje, zato što se beše uvrežilo. Imena Amazonki je takođe prevodila na grčki, na primer, Alkipa, „Snažna kobila“, ili Melanipa, „Crna kobila“.

Čobani na imanju žudeli su za Selenom, jednako kao i za ostalim sluškinjama, a nije ni ona bila s raskida da se upusti s onim koji joj se dopadne, ali ipak, nijedan je nije mogao raznežiti niti joj izvući osmeh. Tek bi je čarolija muzike naterala da smekša, prava melodija od pravog udvarača, a i tada bi ostala u toj meri tužna i suzdržana da je docnije bivala samo još više usamljena.

Bilo je tada na Atici i drugih od Seleninog soja, koje su, kao i ona, ranjene zaostale posle Velike bitke. Nekolike su uzete za naložnice; ostale su postale sluškinje. Sve su bežale. Okovane ili zatvarane, umirale su. Samo je Selena istrajavala, vezana datom rečju i brigom za svoju sestru i mene. Pročula se. Ljudi iz varoši ulučivali su svaku priliku da dođu na imanje, njuškajući naokolo ne bi li videli onu čiji se soj na jeziku Skita zove *oiorpata*, „ubice muškaraca“. „Je li joj desna dojka uistinu spržena da bi mogla zatezati luk?“ „Dozvoljavate li joj da se nađe u blizini kakvog oružja?“ „Šta je sprečava da pobegne?“

Jednom je gospa iz Melite, tetka kneza Atika kom je bila obećana moja sestra, izgrdila mog oca na pasja preskakala zato što izlaže svoje kćeri tako grešnom uticaju. „Odrašće u divljakuše! Ko će ih naučiti da grebenaju i predu vunu? Kako će naučiti da začute kad se pristoji?“

Moj otac je verovao da bi devojke trebalo da jašu i trče, a ne da odrastaju ženskaste i gade se lova na divljač ili se plaše da šetaju same po mraku. A ko bi ih svemu tome mogao naučiti

bolje od starešine amazonskih ratnica? Otac se divio Seleni. Pravo vlasništva koje je imao nad njom ispunjavalo ga je skrivenim ponosom, kao što bi se neko ponosio vodeći na povocu medvedicu ili lavicu. Smatrao je sebe njenim zaštitnikom. Jer, muškarci bi omrznuili Selenu na prvi pogled, a žene još više, što je neizbežno uzrujavalo i obespokojavalo moju sestru i mene, i budilo u nama gnev koji nismo umele objasniti ni potisnuti.

I sam Tezej, gospodar Atine, poznao je Selenu i povremeno joj je slao poruke i poklone, na koje je gledala svisoka i koje je, na naš užas i zaprepašćenje, bacala. U podne jednog prolećnog dana, kad mi je bilo jedanaest godina, kralj je došao kod nas upravo da bi razgovarao sa Selenom. Bio je to dan što se doživi jednom u životu! Stazom prema našoj kući išao je Tezej, vladar Atine i Eleusine, gospodar Krita i ostrvâ; čovek koji je uveo vladavinu zakona na Atiku, objedinivši pod jednom vlašću zavađenu aristokratiju i očistivši zemlju, kô što reče Mirin, od pomahnitalih razbojnika.

Tezej je bio očev rođak, jer su kraljeva mati Etra i očeva mati Polikasta bile sestre u drugom kolenu, a moj otac i njegov brat Damon pratili su Tezeja pre našeg rođenja na njegovom prvom putovanju do Amazonskog mora; ipak, niko se nije sećao da je on ikad kročio kamenjem popločanom stazom našeg imanjanja. Dovezao se na kolima, umesto da dođe na konju ili pešice, jer je nekoliko dana pre toga slomio bedrenu kost i mogao je samo da šepa uz pomoć rašljastog štapa. Ali ipak, kad je došao! Ko je ikad video lepšeg muškarca! Za pô glave viši od mog oca, koji je bio najviši u celom kraju, i kao od brega odvaljen. Koža na njegovim podlakticama, zlatno preplanula od sunca, naterala me je da zadrhtim, a uvojci što su mu padali na ramena tako su se presijavali da čovek nije mogao a da se ne podseti na sjajno krzno jelena ili kune. Nisi morao imati bogatu maštu da bi shvatio kako je Antiopa, amazonska kraljica, u toj meri poklekla pred

njegovim čarima da je napustila svoje posestrime i čak ratovala protiv njih uz bok ovog vladara.

Moja sestra i ja pomno smo proučavale odelo velikog Tezeja: jednostavna bela tunika opervažena plavim i ogrtač boje rđe, pričvršćen brošem od zlata u obliku morskog sundera. Evo i priče o tom sunderu:

Jednom davno, još na početku Tezejevog kraljevanja, neki građanin pojavio se pred palatom zahtevajući da ga kralj primi. Rekoše mu da se gospodar kupa; da niko ne sme da ulazi kod njega. Ali kralj je čuo čoveka na kapiji i pokretom ruke dao stražaru znak da ga pusti. Primio je čoveka onako u kadi i izrekao svoj sud, koji se ispostavio kao povoljan po ovoga. Kad su vlastelini saznali za ovo, bili su ogorčeni zbog nedostojanstvenosti tog postupka, ali Tezej je postao omiljen među običnim svetom, pa tako i dan-danas, postupati „iz kade“ znači zaobići zvanične puteve i delati neposredno i saosećajno. U znak zahvalnosti, molilac je poklonio Tezeju zlatnu amajliju u obliku morskog sundera, koja je kralju postala dragocenija od svega i koju je, kažu, stavljao na sebe čak i pre svojih kraljevskih odličja.

Jednako je neposredan bio i prilikom ove svoje posete našem domu, pozdravivši oca sa „Elijase, dragi rođače i prijatelju“, a strica Damona sa „sadrugu otpadniče“. Poskidao je sa sebe sve oznake svog kraljevskog ranga i predao ih mojoj sestri i majci u znak poštovanja prema njima, a kad je otišao i seo sa Selenom ispod hrasta (koji otad niko ne zove drugačije do Kraljev hrast), bio je to prizor što je zapanjio sve na imanjanju, pre svega radnike koji su je prezirali, a koji su sad rođenim očima gledali s kakvim se poštovanjem kralj obraća običnoj robinji i s kakvom ozbiljnom pažnjom sluša njene odgovore.

Nismo znali o čemu je došao da obavesti Selenu, naime, o teškoj rani koju je u bici zadobila njena ljubavnica Eleutera u njihovom zavičaju na Crnom moru, udaljenom od nas tri

meseca tegobnog putovanja. Ta mesecima stara vest doputovala je samo dan ranije lađom do Atine, a Tezej je, poštujući davne zavete, smatrao svojom obavezom da je lično prenese Seleni. Amazonke smeju stupiti samo u trojnu vezu, koju nazivaju *trikona*. Bilo koja od njih tri će, kažu, rado otići u pakao umesto jedne od ostalih dveju. Amazonka veruje da se na tome i zasniva srčanost u borbi, zato što svaka od triju povezanih može darovati svoj život da bi spasla drugaricu. Seleni i Eleutera bile su takve drugarice. Niko na Seleninom licu nije mogao videti tugu ili odluku koju je donela čuvši ovu vest, toliko se malo njen izraz izmenio. Tek kasnije te večeri, prateći je poput uhoda, moja sestra i ja pronašle smo amajliju od kremenja i roga koju beše okačila na kamforovo drvo što je usamljeno raslo na padini imanja okrenutoj prema istoku. Amazonke su to nazivale *estival*, što je reč za koju nema odgovarajuće u grčkom jeziku. To je, otprilike, nešto kao poziv koji daješ prijatelju da dođe da prisustvuje predstavi ili svetkovini. Estival je zavet da ćeš dati svoj život za život svoje ljubavnice, koji ujedno znači i da ćeš se, ne uspeš li u tome, ujediniti s njom u paklu.

Tezej je odlično poznao ova životna načela divljaka i upozorio je mog oca, u razgovoru s njim nakon susreta sa Selenom, da bi se lako moglo desiti da ona, vođena obavezom koja nadjačava datu reč što je drži u zarobljeništvu, zatraži od njega da joj vrati slobodu ili je, čak, izvojuje vlastitom rukom. Ocu je to takođe bilo jasno. Obojica su bili veoma svesni vrhovnog načela kog su se pridržavali svi ratnički narodi, a to je da je čast na prvom, a život tek na drugom mestu. To je takođe moglo nagati Selenu da pobegne.

Mi deca razglabali smo o tome koliko i oni, pa i više, pošto smo bile bliske sa svojom dadiljom. Znale smo za ljubavnu priču između našeg kralja i Amazonke Antiope, koja se u Velikoj bici borila rame uz rame s njim. Možda je kralj još uvek

voleo Antiopu, iako je već odavno bila mrtva, ili se pribojavao magije Eleutere, čije je skitsko ratno ime glasilo *Molpadija*, „Pesma smrti“. Naše devojčake oči nisu ni za tren napuštale vladara, tragajući za nekim nagoveštajem tuge u njegovom ponašanju, i pomislismo da smo ga našle, nesvesne njenog stvarnog izvora. Momci s imanja, ograničeni sopstvenom snobivljivošću, nisu se usuđivali da se obrate kralju onako neposredno kao dadilja. Čuli smo ih da mrmljaju između sebe, onako kako to već čine muški: „Šta to ona ima, ta divlja kuja, da je toliko bolja od nas?“

Odranije su već mrzeli Selenu, a sad su je zamrzeli još više, i tako su te večeri, kad su kralj i njegova svita otišli, muškarci došli po Selenu u njenu izbu, daščaru prislonjenu uz sobu koju sam delila sa sestrom, i odveli je u noć. Kad smo Evropa i ja zinule da vrisnemo, Seleni nam je gnevnom pogledom naredila da ćutimo i znale smo da će i sama ćutati i nemo podneti sve što joj muškarci budu radili. Svejedno smo smesta otrčale ocu i majci, ali nijedno nije htelo odmah da dođe, ma koliko da smo ih preklinjale znajući za nasilje koje Seleni trpi sa svakim trenutkom odugovlačenja. Otac je smatrao da se na imanju, isto kao na brodu, radnicima ponekad ne sme zapovedati nego se mora pustiti da iskale svoju zlobu, pri čemu danak plaća onaj koga smatraju otpadnikom. Mrzela sam ga u tom trenutku. A možda se i on pribojavao Seleninog bekstva i nije znao kako da ga spreči, ili mu se činilo da mu vlast nad njom izmiče iz ruku ili da nikad i nije uistinu postojala. Naposljetku je otišao da je spase, ali bez žurbe.

Mati nije dala Evropi i meni da pođemo za njim i, privivši nas na grudi, rekla je: „Deco, Seleni nije poput vas i mene, već divlje stvorenje koje može da istrpi ono što bi ljudskom stvoru bilo nepodnošljivo.“